

Nejde o minulost, ale o budoucnost aneb Proč Ladislav Hejdánek a Jan Šimsa brali vážně J. L. Hromádku

Martin Šimsa

in: Listy. Dvoutměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog, 50 — 11. 6. 2020, 2020, n. 3, p. 14–18

in: Listy. Dvoutměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog, 50 — 11. 6. 2020, 2020, č. 3, str. 14–18

◆ článek, česky, vznik: 2020

◆ article, Czech, origin: 2020

Nejde o minulost, ale o budoucnost aneb Proč Ladislav Hejdánek a Jan Šimsa brali vážně J. L. Hromádku

Martin Šimsa

Dne 28. dubna zemřel v Praze Ladislav Hejdánek (nar. 10. 5. 1927), filozof a také významná postava československé předlistopadové opozice. V čísle 2/2017 jsme k tehdejší 90. narozeninám jeho, a také teologa Jakuba Trojana, uveřejnili esej Filozof, teolog a republikánské svědomí, podle jejíhož autora Martina Šimsy se obě osobnosti vyslovovaly „k otázkám veřejným, občanským a politickým, ne jako politici, ale jako filozofové, teologové a odpovědní občané... Vzali si Česko(slovensko)u republiku na svědomí.“ Tým autor nám nyní poskytl ukázkou z připravované knihy vzpomínek evangelického faráře, Hejdánkova přítele Jana Šimsy (1929–2016) a doplnil ji úvodem, v němž vysvětluje význam rozporné osobnosti teologa Josefa Lukla Hromádky (1889–1969).

Proč Ladislav Hejdánek a Jan Šimsa brali vážně J. L. Hromádku? Podíváme-li se na biografické poválečné dějiny těchto tří osobností, musí se nám jevit velmi rozdílné, pokud ne přímo protikladné. Ladislav Hejdánek sice dostudoval filozofii v roce 1952, ale v oboru pracoval jen v letech 1968–1971, byl vězněn, byl otevřeným kritikem režimu a mluvčím Charty 77. Jan Šimsa dostudoval v roce 1953, na vojně byl v PTP, působil ve vesnických sborech v Klášteře nad Dědinou a v Prosetíně (začínal jako vikář v Pardubicích a krátce působil v Praze na Vinohradech). V roce 1973 mu byl odňat státní souhlas pro výkon duchovenské činnosti, podepsal Chartu 77 a byl rovněž vězněn. Naopak J. L. Hromádka byl po válce několikrát děkanem Evangelické teologické fakulty, založil Křesťanskou mírovou konferenci, která sice deklarovala, že jí jde o mír ve světě, ale většinou šla na ruku sovětské zahraniční politice, obdržel Leninovu cenu míru. Komunistickým režimem byl označován za „nejpokrokovějšího církevního pracovníka“ – stejně, Nejpokrokovější církevní pracovník, se jmenuje i kniha Petra Moréeho a Jiřího Piškuly z roku 2016 – a tak byl a je také vnímán velkou částí církevní i občanské veřejnosti.

Něco by nám mohly odhalit texty z připravované knihy vzpomínek Jana Šimsy, nichž přinášíme dvě ukázky na dalších stranách. S Hromádkou se setkali po válce na půdě Akademické Ymky. Akademická Ymka byla ekumenická křesťanská organizace, kde se setkávali křesťané s Židy i komunisty a kde se vysokoškolští studenti mohli setkat s profesory i studenty všechny možných humanitních, společenských, uměnovědných i přírodovědných oborů. Klíčovými osobnostmi meziválečné Ymky a s ní do značné míry propojené Křesťanské revue byli Emanuel Rádl, J. L. Hromádka a Jaroslav Šimsa (otec Jana Šimsy, pozn. red.). Z nich po válce zůstal Hromádka sám. Sice se objevili mladší výrazné osobnosti, jako byli J. B. Souček či Božena Komárková, nebo volně spolupracující J. B. Kozák či Jan Patočka, ale Hromádka zůstal klíčovou postavou. I když třeba Božena Komárková, která byla za války vězněna měla velké slovo a představovala nespornou mravní autoritu, a přestože byla v roce 1928 na konferenci Ymky v Tišnově oslovena a přitažena do práce organizace, měla od Hromádky kritičtější odstup než tehdy mladí Hejdánek a Šimsa.

Hromádka pro ně představoval spojení s první republikou, s Masarykem a Rádlm zvláště pro Hejdánka, který se profiloval více jako filozof než Šimsa, jenž se rozhodl pro studium teologie, mimo jiné na základě přání svého otce v dopise z vězení v Dachau. Hromádka pro ně představoval osobnost s velkým rozhledem. Nejenže sledoval tehdejší evropskou a americkou filozofii a teologii, ale znal osobně většinu domácích teologů. Od počátku s nimi dokázal otevřeně diskutovat, nebál se jejich otázek, spolu s nimi je promýšlel a hledal na ně odpovědi. Zároveň jim představil a zprostředkoval určité východisko z nouze, v níž se v nastupujícím komunistickém režimu ocitali. Byli levicově orientovaní, mohli bychom říci, že smýšleli jako křesťanští socialisté či sociální demokraté, ale nebyli slepí a viděli mocenské choutky komunistů, ozbrojené milicionáře, pronásledování odpůrců. Se spolužáky řešili otázku, zda zůstat zde nebo odejít do exilu. Hromádka jim imponoval tím, že hned po převratu předpověděl, že to nebude trvat krátce, ale mnoho let a že je potřeba přemýšlet o pozitivním východisku, nejen daný stav negovat, že antikomunismus nepředstavuje žádnou perspektivní cestu. Nabídl možnost kritické spolupráce s komunisty, tedy neodmítat režim jako

takový, nazírat pozitivně myšlenku sociálního státu, ale samozřejmě zůstat křesťany a bránit možnosti jejich působení. Také jim byla blízká myšlenka, že křesťané by se měli zajímat o veřejný a politický život a v případě nutnosti se v něm angažovat, rovněž byli zastánci spolupráce a mírové koexistence Východu a Západu.

Rozcházel se potom v praktických otázkách a náhledech i ve vlastních životech a veřejném působení. Za nejlepší text v této oblasti považuji Hejdánkovu studii „K rozhovorům o J. L. Hromádkovi“ (1981) publikovanou v Setkání a odstup, Praha 2010, s. 207–229. Doporučil bych ji všem, kdo o Hromádkovi činí jakékoli soudy. Přestože Hejdánek Hromádkovo působení hodnotí dosti kriticky v kapitolách Hromádkův politický omyl, Hromádkův morální omyl a Hromádkův intelektuální omyl, vysoce hodnotí Hromádkovo svobodné rozhodnutí se sem z Ameriky vrátit (mohl působit na univerzitě v Princetonu, kde měl poměrně jisté místo, a dle Hejdánkových odhadů by si poradil i s řáděním Výboru pro neamerickou činnost) a potom to, že udržel živý dialog i se svými odpůrci, žáky a kritiky. Hejdánek své hodnocení shrnuje takto: „Neboť Hromádka představuje nejen v době mezi válkami (kde já osobně vidím jádro jeho dějinného významu), ale také ve dvaceti letech poválečných velkou, osobně i myšlenkově strhující a ve věci „samé“ mimořádně závažnou postavu, kolem níž mohou nevšímavě procházet jen tupci a nevědomci, na níž naopak musí jako na velmi důležitém orientačním bodě založit svou cestu každý český (ostatně nejen český, jak jsem přesvědčen) vzdělanec a především český křesťan, český protestant pak přímo z bytostné potřeby.“

Hejdánek nerad vzpomínal. Říkal: Ten, kdo vzpomíná, mluví sám o sobě. V tomto smyslu masarykovsky a rádlovsky říkal: Jde o budoucnost, ne o minulost. Nejde o to, kdo, kdy, kde, co udělal, ale jde o to, co máme dělat dnes my, jakou máme připravovat budoucnost. Proto i tyto vzpomínkové texty by nás neměly vést k nějakému idylizovanému vnímání minulosti nebo určitých osobností, ale toho, co pro dané osobnosti znamenalo křesťanství, filozofie a občanská aktivita a odpovědnost a co z toho bychom si dnes mohli vzít my pro naši přítomnost a budoucnost.

Dlouhý běh Jana Šimsy

1949 – Hromádkovy šedesátiny. Spojenectví s Ladislavem Hejdánkem

7. června 1949 uspořádala Ymka a Akademická Ymka v přízemním sále Ymky v Praze na Poříčí oslavu Hromádkových šedesátin. Promluvila na ní celá řada přátel. Jan Šimsa za ty nejmladší, kteří ho před válkou neznali a pro které byl po válce „nový“. Mimo jiné řekl: „Omezím se na dvě věci, za které panu profesorovi děkuji... Když pan profesor přijel v roce 1945 z Ameriky, otvíral nám pohled do světa. Měli jsme okupační klapky na očích a viděli jsme jenom to nejhorší, co bylo možno vidět v této revoluční době a co nás studenty toužící po svobodě a uvolnění vhánělo do mrzuté opozice skoro proti všem. Pan profesor ukazoval pohled světový: Říkal: „Dívejte se na přeměny u nás doma světové... i na vás je, abyste rozuměli smyslu událostí a věděli, kde stojíte, jak máte zápasit se syrovou skutečností dnešní historie... Děkuji i za dnešek, kdy nás vedete k tomu, pane profesore, abychom vážně promýšleli situaci, brali věci vážně, kritický postoj doplňovali a nahrazovali programem kladným, abychom otevírali oči na to, co je dnes, a nezakrývali si oči před tím, co bylo včera.“

Druhá věc se týká osobních životů... Vyrůstli jsme z Nedělní školy, utekli ze sdružení a začali se klanět lidské společnosti a později člověku jednomu, blízkému. Slova o církvi, o životu v Bohu, o naději spasení, Boží lásce a o vykoupení se nám stala ozvěnou z druhého břehu... odděleného od nás řekou, proudem. Přicházeli jsme pod kazatelnu a slýchali jsme slova a slova... A najednou jsme slyšeli vás, slyšeli jsme o solidaritě v hříchu, o blátu, které stříká, o smrtelném, bezpomocném lidství, kterého nejsou prosti ani ti nejzbožnější... a slyšeli jsme o naději. Dávno jsme to znali... ale teprve skrze vás jsme začali a začínáme pociťovat jako pravdu... po lidsku mluveno, jste to vy, který nás držíte, abychom nezanechali zápolení s biblí, s teologií a filozofií a neodešli mezi úsměvné budovatele... Za to, pane profesore, že máme určitou a jasnou jistotu, že nejste nad námi ty čtyři metry výšky

kazatelny, ale že jste v té chvíli mezi námi, jeden z nás, že slova o solidaritě v hříchu nejsou jen formulí současné teologie, za to Vám dnes chci... co nejpravdověji poděkovat...”

Po této řeči přišel za Janem Šimsou Ladislav Hejdánek. Podal a stiskl mu ruku a tím vyjádřil nejen souhlas s tím, co řekl. Utužilo se mezi nimi dřívější spojení a spolupráci. Ladislav Hejdánek měl pak rozhodující vliv na to, že Jan Šimsa neodešel v třetím ročníku z bohoslovecké fakulty a dostudoval. Byl tehdy vyděšen tím, co všechno vydávali jeho kolegové za křesťanství. Později Jan Šimsa vzpomínal, jaké namáhavé a „vášnivě“ hovory vedl s těmi o něco mladšími studenty, kteří přicházeli na fakultu z tzv. přípravy – ze septimy gymnázia bez maturity. Byli přesvědčeni o tom, že Hromádka je dobře zapsán u vlády a jako takového ho (cituji) „nenáviděli“ a považovali za „škůdce“. Patřil mezi ně i Jan Čapek, o pět let mladší. Jan Šimsa mu vyložil souvislost Hromádky s Masarykem, Rádem a Komárkovou, která byla Hromádkovi vděčná za svou křesťanskou orientaci. Na konferenci AY v Tišnově v roce 1928 proti sociální funkčnosti postavil hledání osobního úkolu, který je člověku Bohem svěřen. Čapek si Komárkově vážil, znal ji ze společných pobytů na brigádách. Hromádkův důraz na křesťanství jako osobní úkol mohl přijmout podobně jako tezi, že je třeba s komunismem vést duchovní boj – polemiku – o poznání pravdy v duchu evropské tradice. Později Čapek uváděl, že díky těmto vášnivým debatám a „Šimsovu angažování“ Hromádku pochopil a přijal.

1952 – Nátlak na spolupráci s StB

V roce 1966 Jan Šimsa zapsal tuto klíčovou událost z doby svého studia: „V lednu 1952 mne upozornil důvěrně tajemník Komenského fakulty Bohuslav Pospíšil na to, abych si dal pozor na to, co píšu, a na své přátele. Současně mi nadhodil možnost, že bych po skončení studií zůstal na fakultě jako asistent. V roce 1952, 21. nebo 22. února, mne navštívil v bydlišti mých prarodičů na Křížatkách, asi 40 km od Prahy, neznámý muž, který se mi představil jako pracovník SÚCu (Státního úřadu pro věci církevní) a sdělil mi, že mám jet s ním do Prahy, poněvadž mne děkan Hromádka navrhl do delegace pokrokových duchovních a studentů, která má jet do Polska. Souhlasil jsem s tím, že s ním hned odjedu. Pohoštění mé babičky ten muž odmítl.

Za stodolou stálo auto, hnědá tatra ,osmička, a v ní vedle šoféra slečna s kufříkovým psacím strojem. Když se auto rozjelo, řekl mi ten člověk: „Ve jménu republiky Vás zatýkám.“ Pak mi řekl, že současně jsou zatčeni i ostatní a že se s nimi setkám při konfrontaci. Jmenoval několik mých přátel, z nichž si pamatují Bedřicha Löwensteina a Ladislava Hejdánka. Po delším mlčení, během něhož jsem mu nabídl jablko, které odmítl (a které jsem snědl sám) se pokoušel navázat rozhovor, v němž se pokusit zjistit, jaký mám vztah k Bohuslavu Pospíšilovi. Mluvil o něm jako o bezcharakterním člověku, který to ,hraje na obě strany'. Protestoval jsem proti tomuto nařčení a vysvětloval jsem podstatu Pospíšilova názoru, v němž se pokouší spojit marxistické poznání v oblasti hospodářství a politiky a křesťanskou víru v oblasti lidského osobního života.

V Praze zastavilo auto před domem vedle Komenského fakulty, tj. v Konvitské č. 20 nebo možná 18, a já jsem prošel s oním mužem vrátnicí do budovy, do malé, jakoby zcela prázdné úřadovny bez výzdoby, bez papírů na stole, na němž stál pouze telefon. Jednání mého společníka se změnilo. Přikázal mi, abych vyndal všechny věci z kapes i z kufříku na malý stolek. Požádal jsem, abych si mohl ponechat kapesník, poněvadž mi teklo z nosu. To mi nedovolil. Začal mi tykat a oslovovat mne ,Šimsa'. Musil jsem sedět vzpřímeně, a kdykoli jsem se začal při hovoru nahýbat nebo gestikulovat, tak mne napomínal. Po uvedení jména a různých dat se mne začal vyptávat na řadu lidí z okruhu Ymky a Akademické Ymky... Otázky se pak soustředily na dopisy přátelům, které jsem upravoval podle vzoru jednoho dánského myslitele a nazýval je podle své někdejší přezdívky Dlask. Podle názoru vyslychajícího pracovníka to byl časopis, jehož prostřednictvím jsem udržoval jakousi skupinu... Odpovídal jsem podle pravdy. Přesto na mne někdy pracovník křičel, řekl také: „Šimso, jsi prase (nebo svině?), zatloukáš...“ O existenci skupiny pak již nemluvil, pouze četl jakési kádrové posudky. Protokol jsem nakonec podepsal... Navrhl mi pravidelnou spolupráci. Nepotřebujeme žádného fízla, těch máme dost. Ale takové inteligentní rozbory a zprávy o vývoji ideologie na fakultě, o studentech a profesorech. Již před tím se mi zmínil, že o mém zatčení děkan Hromádka ví, ale že

pro mne nic neudělá, že mne hodil přes palubu. Nyní se zmínil o tom, že by potřebovali někoho, kdo by na něj dával pozor a dával zprávy o jeho výrocích a stycích. Mohl bych dále zůstat na fakultě jako stálý pracovník. O této mé spolupráci, o které bych podepsal jen stručné prohlášení, by kromě něho věděl jen ministr pro věci církevní. Tuto spolupráci jsem odmítl. Tu mi začal hrozit uvězněním, tím, že bych ve vyšetřovací vazbě mohl sedět měsíce nebo léta... a pak by mi mohl nějaký lidový prokurátor z toho udělat takové tři roky. On že je schopen pochopit, jak jsem to v Dlasku myslel, ale jestli to pochopí u soudu, že neví, atd. Odmítl jsem znova. Pak mi začal postupně slibovat kariéru na fakultě nebo ve státní správě pro dozor nad církvemi... že bych se svou svazáckou minulostí... že bych při znalosti církevních záležitostí mohl být ministrem pro církevní věci. Opět jsem možnost spolupráce odmítl. Mezitím tam přišel druhý pracovník... byl velmi vlídný... Tomu jsem vysvětloval... chci být farářem a těžko bych mohl zneužívat důvěry lidí kolem mne... Pak jsem ho požádal, abych mohl jít na záchod. Zprvu se zdálo, že to nebude možné... nakonec mne vyvedl na malý dvorek a tam jsem svou potřebu vykonal na kanálek. Celé počínání jsem nemohl pochopit.

Když se první pracovník vrátil, pokračoval v přemlouvání, abych spolupráci přijal. Uvedl, že mým zatčením budou ohroženi mí přátelé, o nichž jsem se dozvěděl, že zatčení nejsou, Podobně tak kolegové na fakultě... Pak se ptal na výši penze mé matky. Uvedl, že by penzi ztratila. Bratr by byl vyloučen ze strany (KSČ), sestra by nemohla studovat na vysoké škole. A to vše jen pro mou tvrdohlavost atd... Opět jsem nabídku odmítl... Začal vytáčet jakési číslo, že prý volá do trestnice na Pankráci, aby si pro mne přijeli. Jakoby se nedovolal, a že tedy na Pankrác pojedeme autem a stavíme se u nás, abych mu dal zbytek svých dopisů Dlask. Zastavili jsme před domem v ulici 1. listopadu, kde jsme bydleli..., nadiktoval mi prohlášení, podle něhož nebudu o akci Dlask ani o vyšetřování nic nikomu říkat... Listiny jsem mu předal až venku u auta, kde se se mnou rozloučil s tím, že se brzy uvidíme. Od té doby jsem neměl s StB žádné styky. Měl jsem však dojem, že řada obtíží v mém životě byla touto událostí podmíněna.“ Ladislavu Hejdánkovi o tom všem řekl Jan Šimsa až po roce.

Knihu, jejíž autorkou je Milana Šimsová, připravuje k vydání pražské nakladatelství Eman.

Martin Šimsa (1959) je filozof. Působí na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.